

УДК 74.24.373

В. В. ШКОНДА
А. В. КАЛЬЯНОВ

Донецький інститут МАУП

КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Наукові праці МАУП, 2010, вип. 2(25), с. 162–166

Запропоновано заходи для підвищення рівня компетентності випускників вищої школи, які базуються на дослідженні різних її видів. Окреслюються перспективи подальших наукових досліджень проблеми.

Ефективна підготовка до успішної професійної діяльності завжди мала особливе значення. В сучасних умовах, коли зростають вимоги до рівня підготовки і конкурентоспроможності майбутніх фахівців, ця проблема набуває все більшої актуальності та практичної цінності [1–3].

В останні роки у зв'язку зі вступом України до Болонського процесу у вищій освіті почала відбуватися переорієнтація оцінювання результатів освітньої діяльності з понять “підготовленість”, “виховання”, “загальна культура”, “рівень освіти” на поняття “компетенція”, “компетентність”, “компетентісно орієнтована освіта”. У доповіді ЮНЕСКО відзначається, що сучасним роботодавцям потрібна не кваліфікація, яка доволі часто асоціюється з вмінням здійснювати ті чи інші операції матеріального характеру, а компетентність, що розглядається як набір навичок, характерних для кожного індивіда, в якому сполучаються кваліфікація, соціальна поведінка, здатність працювати в групі, ініціативність та любов до ризику [4].

Компетенція — поняття, яке перейшло в останні роки до України та інші освітні системи із англосаксонської традиції освіти. Компетентність

як сформована здатність, достатня, щоб жити комфортно, це професіоналізм, уміння нестандартно мислити і спілкуватися, набуття особистого досвіду, впевненість у собі, розвиток здібностей, глибокі знання — і це ще не повний перелік якостей майбутнього фахівця, умов для прийняття методично правильного рішення, забезпечення психологічно та організаційно обґрунтованого управління [5].

У сучасний період розвитку інформаційного суспільства в Україні істотно зростають вимоги до якості підготовки майбутніх фахівців, оскільки одним з наслідків технократичної революції у світі стало загострення проблеми соціальної некомпетентності, яка відображає передусім рівень адаптованості індивіда до конкретних соціальних умов. Не дивно, що провідні західні фахівці, зокрема, відзначають різке зниження адекватності свідомості і самосвідомості пересічного члена розвиненого постіндустріального суспільства та його здатності до самореалізації [6].

За результатами експертної оцінки значущість у сучасному суспільстві високої професійної компетентності, що визначає конкурентоспромож-

ність працівника в Україні, становить 47,8 %, а правової компетентності – 11,5 %. У розвинених країнах світу значущість цих видів компетентності набагато вища (відповідно 85,8 % та 24,8 %).

Компетентність і здобуті знання є важливими чинниками інноваційної активності людини (21,2 %) [7, 153, 154].

У сучасний період проблематика компетентності особливого значення набуває в контексті підготовки фахівців для різних галузей економіки і соціальної сфери України [8, 9].

Результати дослідження пріоритетних проблем російської системи освіти свідчать, що основними причинами, які гальмують реформування вищої школи, є недостатній рівень професіоналізму і компетентності управлінських кадрів (24 %) [10, 33]. Проте некомпетентність управлінців стримує розвиток системи вищої освіти в Україні ще більшою мірою (35,3 %), якщо порівнювати з результатами аналогічних російських досліджень.

Компетентність та професіоналізм є провідними детермінантами суб'єктної реалізації індивіда [11]. При цьому регулюючим фактором професійного зростання та підвищення творчої активності є самосвідомість як сталий комплекс уявлень і

суджень індивіда про самого себе, вміння, навички і можливості особистості.

Саме цим обумовлюється актуальність орієнтації освітньої підготовки на особистий розвиток майбутніх фахівців. Зміст такої підготовки базується на гуманістичних засадах професійної діяльності, бажаних якостях особистості, творчої активної діяльності в межах відведеної компетентності [12]. Сукупність таких уявлень у контексті вимог Болонського процесу дала нам можливість розробити концептуальну модель формування і розвитку компетентного випускника вищої школи України (рис. 1), в якій міститься 13 основних видів компетентності майбутніх фахівців.

Здійснена узагальнена оцінка вимог до компетентності сучасних випускників вищої школи з врахуванням особливостей формування їхньої готовності до результативної практичної роботи стала підставою для розробки такої концептуальної моделі досягнень фахівців у майбутній професійній діяльності:

$$D = I \cdot K_i \cdot P_f, \quad (1)$$

де D – досягнення фахівця; I – інтерес до майбутньої професійної діяльності; K_i – інтегральна (за

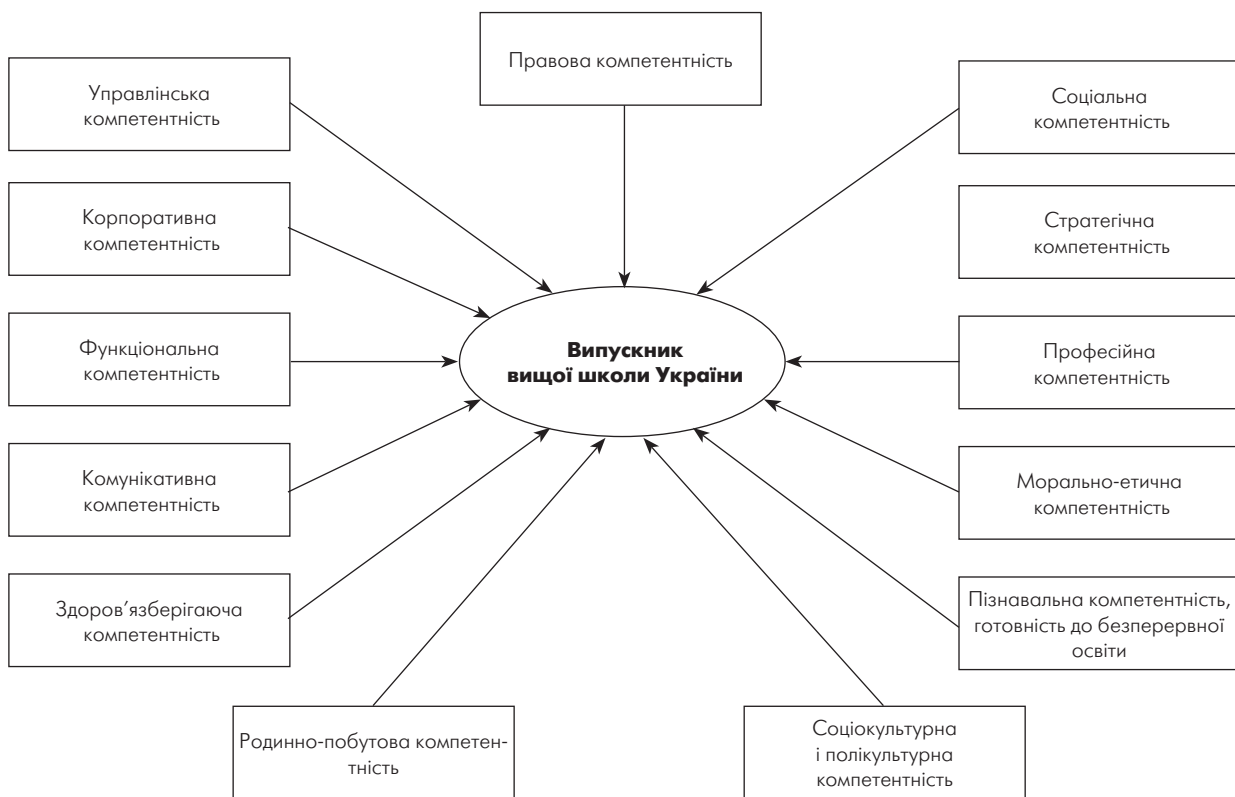

Рис. 1. Модель компетентного випускника вищої школи України

13 видами) компетентність фахівця; P_{ϕ} – рівень фахової підготовки.

Слід зазначити, що чітке визначення сутності, структури, функцій і складових інтегральної компетентності майбутніх фахівців дає можливість забезпечити правильний вибір у багатоваріантному полі форм і методів їх підготовки, сформувавши відповідну стратегію професіоналізації кадрів на найближчий період та подальшу перспективу (5–10 років).

Успіх у професійній діяльності визначається як відношення намірів до досягнень. Чим ближчими є досягнення до намірів, тим сильніша задоволеність від успіхів, тим більше подобається робота, життя і людина сама собі.

На основі здійснених нами експертних досліджень було визначено вагомість кожного із зазначених видів компетентності випускника вищої школи України (див. таблицю).

Експертна оцінка вагомості різних видів компетентності випускника вищої школи України, відносні одиниці

Види компетентності	Їх вагомість
Стратегічна	0,15
Професійна	0,14
Управлінська	0,12
Соціальна	0,11
Правова	0,10
Корпоративна	0,09
Морально-етична	0,08
Здоров'язберігаюча	0,06
Пізнавальна	0,05
Соціокультурна і полікультурна	0,04
Комунікативна	0,03
Родинно-побутова	0,02
Функціональна	0,01
Разом:	1,00

Якщо хоча б одна перемінна у цій моделі дорівнюватиме нулю, то досягнень не буде. Велике бажання та зусилля на підготовку фахівців допоможуть розвивати навички до потрібного професійного рівня. Навіть талант без певного рівня бажання або підготовки швидко дискваліфікується, або людина буде заздрити тим, хто працює із задоволенням.

Для визначення рівня інтегральної компетентності майбутніх фахівців розроблено диференційовану кваліметричну модель оцінювання їхньої компетентності, що враховує 8 основних її видів:

$$K_1 = 0,22K_2 + 0,13K_3 + 0,12K_4 + 0,11 \times (K_4 + K_5 + K_6) + 0,10K_7 + 0,09K_8, \quad (2)$$

де K_1 – інтегральна компетентність майбутніх фахівців; K_2 – професійна компетентність; K_3 – управлінська компетентність; K_4 – функціональна компетентність; K_5 – моральна компетентність; K_6 – правова (юридична) компетентність; K_7 – соціальна компетентність; K_8 – корпоративна компетентність.

Результати наукових досліджень Донецького інституту МАУП дали можливість встановити значущість окремих форм та методів підвищення рівня компетентності як важливої складової підготовки висококваліфікованих та професійно зрілих фахівців у сучасному вищому навчальному закладі (рис. 2).

У Донецькому інституті МАУП здійснені ґрунтовні дослідження складових різних видів компетентності студентів II–III курсів спеціальностей “Банківська справа”, “Економіка та управління бізнесом”, “Управління персоналом та економіка праці”. У дослідженні брали участь 26 студентів зазначених спеціальностей, які визначали ранговий розподіл складових різних видів компетентності (правова, професійна, стратегічна, соціальна, управлінська, моральна, корпоративна, функціональна). За результатами дослідження розроблено розгорнуту матрицю оцінки складових окремих виділених видів компетентності, середні значення складових та їх помилка.

Отримані результати наукових досліджень використовуються при самоаналізі якості навчального процесу в рамках випускаючих кафедр Донецького інституту МАУП та розробці заходів щодо його вдосконалення згідно з вимогами Болонського процесу.

Стосовно першочергових змін, які необхідно провести у вищій школі України, важливе місце належить підвищенню рівня професійної компетентності кадрів та оптимізації процесу їх оновлення. Для підвищення рівня компетентності професорсько-викладацького складу в сучасному ВНЗ слід реалізувати такі заходи:

- вважати пріоритетом та використовувати діяльнісний підхід до формування різних видів компетентності при підготовці фахівців окремого профілю;
- здійснити структурування навчально-методичних і науково-методичних матеріалів для навчально-виховної і науково-дослідної роботи, спрямованих на формування відповідних видів компетентності майбутніх фахівців;

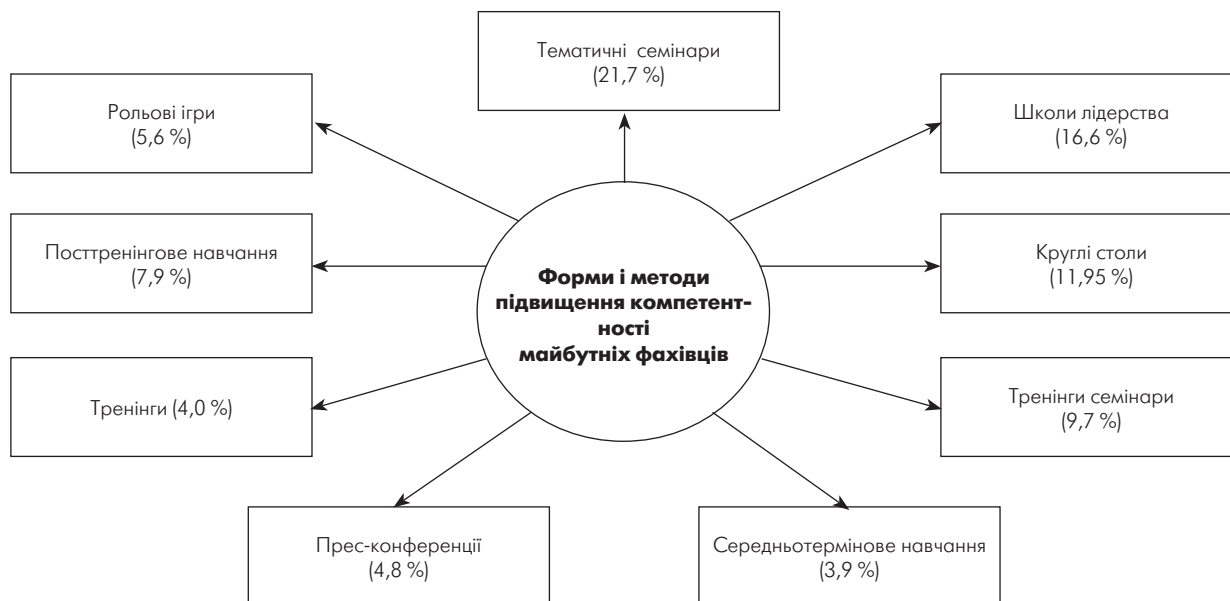

Рис. 2. Сучасні форми і методи підвищення рівня компетентності майбутніх фахівців та їх вагомість, %

- удосконалити форми суб'єкт-суб'єктної моделі взаємодії учасників навчального процесу з врахуванням принципів, функцій та їх психологічних особливостей;
- запровадити постійний зворотний зв'язок за допомогою моніторингу навчання протягом усього періоду підготовки майбутніх фахівців, що дасть можливість відстежувати зміни діяльності груп та поведінки кожного студента на заняттях, а також розглядати результати навчання, тобто зміни у знаннях, стосунках і поведінці учасників навчального процесу;
- розробити і запровадити у навчальний процес ВНЗ комплекс диференційованих заходів щодо формування окремих видів компетентності у майбутніх фахівців різного профілю.

Чітке розуміння сутності, структури, функцій і складових інтегральної компетентності майбутніх фахівців дає можливість здійснити правильний вибір методів їх підготовки, сформулювати відповідну стратегію професіоналізації кадрів на найближчі 5–10 років.

Перспективи подальших наукових досліджень компетентності як складової підготовки сучасних фахівців в умовах вищої школи полягають у поглибленому дослідженні чинників медійної освіти в межах суб'єкт-суб'єктної моделі організації навчального процесу, спрямованої на формуван-

ня гармонійної висококомпетентної особистості професіонала.

Література

1. Розумний М. Соціальна некомпетентність та шляхи її подолання // Сучасна українська політика. Політика і політологи про неї. — Вип. 5. — К., Миколаїв, 2004. — С. 210–214.
2. Носков В. И., Кальянов А. В., Мирошниченко О. В. и др. Инновационные технологии в гуманитарном вузе / Под ред. В. И. Носкова. — Донецк: ООО "Лебедь", 2002. — 288 с.
3. Носков В., Кальянов А., Єфросиніна О. Компетентність як складова підготовки фахівців у вищому навчальному закладі // Соціальна психологія, 2006. — № 5. — С. 110–121.
4. Доклад международной комиссии по образованию, представленный ЮНЕСКО "Образование: сокрытое сокровище". — М.: ЮНЕСКО, 1997.
5. Петренко Е. А. Компетентностный подход в подготовке специалистов к профессиональной карьере // Проблеми удосконалення форм і методів навчання. Нові технології навчання: Матер. наук.-метод. конф., м. Донецьк, 23–24 квіт. 2009 р. — Донецьк: ДонІЗТ, 2009. — С. 13–16.
6. Кіпень В., Коржов Г. Викладачі вузів: соціологічний портрет. — Донецьк: Астро, 2001. — 199 с.
7. Якість трудового потенціалу та управління трудовою сферою в Україні: соціальна експертиза: Моногр. / Кол. авт.: О. І. Амоша, О. Ф. Новікова, В. П. Антонюк, Л. В. Шаульська та ін. // НАН України, Ін-т економіки промисл. — Донецьк, 2006. — 208 с.

8. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Пер. с англ. — М.: Когито-Центр, 2002. — 396 с.

9. Шишов С. Е., Агапов И. Г. Компетентностный подход к образованию: прихоть или необходимость? // Стандарты и мониторинг в образовании. — 2002. — № 2, март–апр. — С. 60–64.

10. Социальная компетентность. — СПб.: Детский кризисный фонд Гумерова, 1999. — 432 с.

11. Оліфер В. О. Діагностика професійної компетентності персоналу організації: когнітивний підхід // Наук. запис. Ін-ту психол.: У 3 т. — Т. 3. / За ред. С. Д. Максименка. — К.: Главник, 2005. — С. 256–259.

12. Митина Л. М. Учитель как личность и профессионал. — М., 1994. — 230 с.

Розглянуто роль, значення та зміст різних видів компетентності майбутніх фахівців, визначено складові інтегральної компетентності, розроблено концептуальну модель досягнень фахівця у майбутній професійній діяльності, запропоновано диференційовану кваліметричну модель оцінки інтегральної компетентності, що враховує основні її різновиди.

Рассмотрены роль, значение и содержание различных видов компетентности будущих специалистов, определены составляющие интегральной компетентности, разработана дифференцированная кваліметрическая модель оценки интегральной компетентности, учитывающая основные ее разновидности.

Roll, meaning and content of different kinds of competence of future specialists are examined, components of integral competence are determined, differential qualimetric model of integral competence estimation, which takes into account its basic varieties is worked out.

Надійшла 20 квітня 2010 р.